

Beslutsunderlag

Datum: 2026-03-31

Diarienummer: 20-2026-0208

Handläggare: Mihail Chigrichenko

Telefon:

E-post: mihail.chigrichenko@goteborgenergi.se

Prismodeller för elnät i ljust av regeringens senaste uppdrag till Energimarknadsinspektionen

Förslag till beslut

Jag föreslår att Göteborg Energi Nät AB:s styrelse beslutar att

1. Behålla nuvarande ordinarie avgiftsstruktur med effektavgift i väntan på mer information från Ei:s resultat av Regeringsuppdraget (KN2026/00582),
2. Behålla den valbara prismodellen med tidsindelad effektavgift till kunder max 63A,
3. Fortsätta utvecklingen av dynamiskt timpris baserat på lastprognos

Sammanfattning

Fredagen den 13 mars 2026 meddelade regeringen beslut om att ge Energimarknadsinspektionen (Ei) i uppdrag att upphäva föreskrift EIFS 2022:1 (utformning av nättariffer för ett effektivt nyttjande av elnätet) för att senast 12 april 2027 redovisa hur effektavgifter skulle kunna utformas utifrån ökat fokus på transparens och proportionalitet utifrån kundens storlek och behov. Regeringens kommunikation om uppdraget till Ei har följts av tydliggöranden av förväntningarna på elnätsbolagens agerande till följd av detta. Med anledning av situationen beslutade Göteborg Energi Nät AB:s (GENAB:s) styrelse den 19 mars 2026 att skjuta på genomförandet av den prismodellsförändring som GENAB planerat att införa i september 2026 för att följa föreskriften.

Regeringens beslut och kommunikation har skapat osäkerhet bland elnätskunder och elnätsbolag särskilt då många av bolagen sedan många år använder effektavgifter som en del i sin prismodell. GENAB har sedan år 2021 effektavgift till alla kunder utom lägenheter. Effektavgift infördes redan 2011 för företagskunder följt av villakunderna 2021 och lanserade en valbar prismodell med tidsindelade effektavgifter under år 2025. Upphävandet av föreskriften innebär i juridisk mening inget förbud mot att ha effektavgifter. Ei hänvisar i sin kommunikation till ellagen och EU-lagstiftning för vägledning i denna fråga. EU-lagstiftningen säger inte tydligt att effektavgifter ska användas men tidsindelade effektavgifter ses som en del av s.k. best practice av EU:s samlade reglermyndigheter för att uppnå EU:s mål om ett elsystem som bidrar till EU:s konkurrenskraft.

GENAB ser effektavgifter i någon form som en naturlig del av den framtida prismodellen av elnät, både genom att EU-lagstiftning pekar i denna riktning och att Ei:s uppdrag inte ändrats i grunden utan snarare tillförts att en större kundhänsyn ska tas i införandet. Effekt har också en naturlig koppling till kostnadsstrukturen för elnätsverksamheten då det är den högsta samtidigt belastningen av elnätet som är kostnadsdrivande. En prismodell som bygger på effekt fördelar därför kostnader på ett objektivet sätt mellan kunderna och skapar incitament för att nyttja elnätet mer effektivt och på sikt effektivisera kostnaderna och är därmed kostnadsreflektiv.

En förändring av prismodell på elnät innebär endast en omfördelning av kostnader mellan kundgrupper och inom en kundgrupp. Eftersom taket för elnätsbolagens intäkter bestäms

genom intäktsregleringen, som i sig inte är beroende av hur prismodellen utformas, skapas inget extra utrymme för intäkter. Det skapas därmed inte heller utrymme för extra vinst genom ändring av prismodellen. Omvänt innebär ett borttagande av effektavgiften inte en lägre kostnad för kundkollektivet.

Anpassningen till EIFS 2022:1 innebär stora omfördelningar av kostnader mellan delar av prismodellen eftersom Ei i detalj har angivit vilka kostnader som ska ligga till grund för olika avgifter, om än med viss tolkningsmån. GENAB har tidigt under sitt införandeprojekt identifierat nödvändigheten i omfattande kundkommunikation och stöd för att minimera påverkan på kundnöjdheten under förändringen. Kommunikationsinsatserna har varit omfattande och pågått under lång tid för att ge alla kunder möjlighet att förstå och anpassa sig till kommande förändringar. GENAB har också nyttjat sig av kundfokusgrupper för att förstå kunderna och stärka effekten av kommunikationen. Vidare har GENAB:s fokus på kund i införandeprojektet drivit att den obligatoriska modell som tagits fram, som uppfyller föreskriften, var utformad på ett sådant sätt att förändringen inte var lika stor för den kund som inte vill eller kan vara aktiv och anpassa sig. Parallellt med den obligatoriska modellen planerades för valbara modeller till alla kundgrupper innehållande mer spetsiga prissignaler för den kund som önskar vara aktiv.

GENAB:s tolkning av regeringens muntliga kommunikation är att det finns en förväntan att omgående ta bort införda effektavgifter för att sedan införa den modell Ei krävställer i en omarbetad föreskrift, dock utan närmare instruktion om hur en övergångslösning ska se ut. För GENAB:s kunder skulle detta innebära att få en helt annan prismodell än den som använts under närmare fem år, detta med kort varsel utan erforderlig tid för kommunikation och anpassning. Något år senare skulle kunderna återigen få en ny prismodell. Många kunder skulle under denna period få kraftigt varierande elnätskostnad beroende hur kundens nyttjande av elnätet påverkar priset och de vägval som görs i modellutformning. GENAB anser inte att det skulle vara ansvarsfullt att utsätta bolagets kunder för flera stora förändringar på kort tid, särskilt inte då effektavgifter redan idag är en etablerad del av elnätsavgiften och inte är förknippat med omfattande kundsynpunkter, särskilt sedan en valbar tidsindelad effektavgift infördes i mars 2025.

Sedan den 13 mars har flertalet av de ca 40 st elnätsbolag som redan har infört effektavgifter kommunicerat att de behåller modellerna men välkomnar Ei:s nya uppdrag, däribland Ellevio. Bland övriga ca 130 st elnätsbolag har många meddelat att de skjuter upp planerade införanden under året, däribland Vattenfall och E.ON. Förberedelser pågår nu för att bidra till Ei:s arbete bland annat genom Energiföretagen Sveriges försorg.

GENAB:s planerade prismodeller, framtagna i enlighet med Ei:s föreskrift skulle införas 1 september 2026 men med anledning av de förändrade förutsättningarna rekommenderas GENAB:s styrelse att istället ta de nödvändiga beslut som behövs för att tydliggöra GENAB:s agerande med avseende på Ei:s nya uppdrag, regeringens muntliga kommunikation och kundernas frågor om vad som kommer hända nu. Besluten som behöver tas härleder till frågor som att ta bort eller behålla effektavgiften, avveckla eller behålla den valbara modellen och vad GENAB gör med utvecklingen av dynamiskt timpris som påbörjats.

Bedömning ur ekonomisk dimension

GENAB:s införandeprojekt har innefattat analysarbete, anpassning av administrativa system, utveckling av tekniskt stöd till kunder i exempelvis app och på Mina sidor tillsammans med omfattande kommunikationsinsatser. Att nu införa en prismodell utan effektavgift skulle innebära att nuvarande ansträngningar sannolikt förlorar sitt värde och inte minst kommunikationsinsatserna behöver göras om. Eftersom framtida föreskrift sannolikt kommer att innefatta någon form av effektavgift behöver förnyad kommunikation göras med ökade kostnader till följd.

Även om en kortvarig övergång till elnätsavgift utan effektavgift sannolikt inte skulle ha omfattande påverkan på hur elnätet nyttjas minskar trovärdigheten i elnätsbolagens prismodell vilket på längre sikt kan minska möjligheterna att kunderna bidrar till ett mer effektivt nätutnyttjande och i förlängningen till att effektivisera kostnaderna för elnätet.

Oavsett val av en eventuell övergångsmodell kommer den fördela om kostnader bland kunderna på ett sätt som kommer skapa vinnare och förlorare och därmed kommer en sådan förändring inte sannolikt bidra till ökad kundnöjdhet, snarare även i detta avseende, endast en omfördelning av kundnöjdheten.

Bedömning ur ekologisk dimension

En prismodell som skapar incitament för att bidra till effektivt nätutnyttjande och i förlängningen minskade elnätsinvesteringar är att föredra för att begränsa elsystemets miljöpåverkan. En kritik som framförts mot effektavgifterna är att de motverkar möjligheten att för kunden att vara följsam mot prissignaler på elmarknaden och att bidra med andra viktiga nyttor i elsystemet, exempelvis stödtjänster. GENAB:s bedömning är att de prismodeller, särskilt de valbara modeller som införts eller planerats skulle ha varit bättre ur denna aspekt. Dessa modeller skulle också ha gynnat laddinfrastruktur. GENAB:s analyser visar också att den faktiska påverkan på kundernas lönsamhet för att optimera och tillhandahålla tjänster är begränsad för de allra flesta kunder. GENAB anser att när en kunds nyttjande av elnätet till stor del formas av tillhandahållande av stödtjänster eller elprisoptimering är det skäligt att detta utgör en grund för kundens kostnad för att använda elnätet.

Bedömning ur social dimension

Effektavgifter kan vara utmanande för kunder som har begränsade förmågor att förstå och/eller anpassa sin elanvändning. Samtidigt skapas en kostnadsfördelning som speglar de kostnader som kundernas nyttjande av nätet bidrar till. Eftersom prismodellen ska försöka tillgodose många behov avsåg GENAB att fortsätta utveckla valbarhet i sin prismodell där en grundmodell skulle ge god förutsägbarhet med begränsad kostnadsvariation även om effekttopparna skulle falla ut något högre vissa månader. Grundmodellen skulle ändå innefatta en tidsindelad effektavgift som effektivt fördelar kostnader och ger vissa incitament. Den valbara modellen skulle ge starkare incitament för den kund som har möjlighet att bidra mer till ett mer effektivt nätnyttjande.

Att ta bort effektavgifter skulle sannolikt innebära att de kunder som nyttjar nätet mest när det är som högst belastat blir de största vinnarna då alternativa modeller med övervikt mot fasta avgifter eller överförd energi inte kan fånga upp kostnadsdrivande användande av elnätet på samma sätt som en tidsindelad effektavgift gör.

Samverkan

Samverkan i detta ärende har inte bedömts nödvändig.

Bilagor

1. Sammanställning av lagtexter
2. Utförliga synpunkter på kritiken mot EIFS 2022:1 och nätbolagens införande

Innehållsförteckning

ÄRENDET.....	5
<i>Beskrivning av ärendet</i>	5
<i>Bakgrund</i>	5
Föreskriften	5
Legal bakgrund.....	6
Utförning och ändring av elnätsavgifter i praktiken.....	7
Kostnader i elnätsverksamheten och dimensionering	7
GENAB:s avgiftshistorik.....	8
<i>Nuläge</i>	10
GENAB:s införandeprojekt.....	10
Kundreaktioner över tid.....	11
Huvudsaklig kritik mot införandet av avgifter enligt EIFS 2022:1	13
Ei:s nya uppdrag.....	13
<i>Beslut framåt</i>	14
Aktuellt beslutsläge.....	14
Alternativ till planerade prismodeller	14
Valbar prismodell med tidsindelat effektagift.....	15
Utvecklingen av dynamiskt lastprognosbaserat timpris	16
Konsekvenser av framtida vägval	17
Hur agerar andra elnätsbolag?	18
<i>Ekonomiska förutsättningar och risker</i>	18
<i>Konsekvens vid beslut</i>	19
<i>Konsekvens om ej beslut</i>	19
<i>Kommunikationsplan</i>	19
<i>Göteborg Energis bedömning kopplat till koncernstrategin och säkerhetsperspektivet</i>	20
BILAGA 1 – SAMMANSTÄLLNING AV LAGTEXTER	21
EU-LAGSTIFTNING.....	21
ELLAGEN.....	21
BILAGA 2: UTFÖRLIGA SYNPUNKTER PÅ KRITIKEN MOT EIFS 2022:1 OCH NÄTBOLAGENS INFÖRANDE	24
NÄTBOLAGEN LÄGGER TILL EFFEKTAGIFT OCH ÖKAR SINA VINSTER	24
NÄTBOLAGEN HAR GETTS FÖR STOR FRIHET OCH ALLDELES FÖR MÅNGA MODELLER HAR INFÖRTS.....	24
DET HAR INTE SKETT NÅGON FÖRÄNDRING EFTER INFÖRANDET OCH EFFEKTAGIFTER KOMMER INTE FUNGERA.....	24
EFFEKTAGIFTERNA GÅR INTE ATT FÖRSTÅ	25
EFFEKTAGIFTERNA HINDRAR ELEKTRIFIERING.....	25
EFFEKTAGIFTERNA HINDRAR FRAMVÄXT AV FLEXIBILITET OCH GER KUNDERNA MOTSTRIDIGA PRISSIGNALER	25
ELNÄTSBOLAGEN ÖVERLÄMNAR SYSTEMANSVARET TILL KUNDER, KUNDERNA SKA INTE BEHÖVA FUNDERA PÅ ELNÄTET HELA DAGARNA.....	26

Ärendet

Ärendet utgör grund för beslut om hantering av Göteborg Energi Nät AB:s (GENAB, bolaget) utveckling av ny utformning av elnätsavgifter. Ärendet har tagits fram med anledning av den senaste tidens kritik mot införande av effektavgifter som en del av elnätsavgifterna, regeringens uppdrag till Ei¹ att upphäva och omarbete föreskrifter på området samt regeringens kommunicerade förväntningar på elnätsbolagens agerande under tiden nya föreskrifter tas fram. Det innehåller GENAB:s syn på den fortsatta utvecklingen av utformning av elnäts prismodeller inklusive teoretisk, praktisk och legal grund för denna syn, och beslut som är nödvändiga att fatta om väg framåt utifrån det införandeprojekt av ny avgiftsstruktur som pågår inom GENAB.

Beskrivning av ärendet

Ärendet kommer ge en bakgrund till utformning av elnätsavgifter, de legala grunderna, hur elnät dimensioneras och kostnader uppstår samt hur GENAB och elnätsbranschen historiskt har utformat sina avgifter. Ärendet kommer också i en nulägesbeskrivning redogöra för hur GENAB bedrivit sitt införandeprojekt för att anpassa sina elnätsavgifter till nu gällande föreskrifter, hur kundreaktioner varit samt summera den kritik som nu riktats mot branschen och det uppdrag som Ei fått i närtid. Därefter följer ett resonemang om alternativ och konsekvenser utifrån de beslut som behöver fattas. En bild av hur resten av branschen gör är också inkluderat i ärendet.

Bakgrund

Fredag den 13 mars 2026 meddelade regeringen beslut om att ge Energimarknadsinspektionen (Ei) i uppdrag att upphäva föreskrift EIFS 2022:1 (utformning av nättariffer för ett effektivt nyttjande elnätet) för att senast 12 april 2027 återrapportera hur en ny utformning av effektavgifterna kan regleras och implementeras. Regeringens kommunikation om uppdraget till Ei har följts upp av muntliga tydliggöranden i media kring förväntningarna på elnätsbolagens agerande till följd av detta. Omvärldsläget påverkar det införandeprojekt som bedrivs inom GENAB för att lansera en ny avgiftsstruktur med tidsindelad effektavgift till alla kunder i september 2026. GENAB:s styrelse har fattat flertalet beslut om inriktning för ny avgiftsstruktur och det slutgiltiga beslutet om exakta prisnivåer för lanseringen skulle ha fattats i april 2026. Med anledning av de förändrade förutsättningarna behöver beslut istället tas som härleder till vad detta innebär för GENAB och om vägen framåt. För att skapa en helhetsbild av situationen inleds ärendet dock med en bakgrundsbeskrivning till den nuvarande situationen.

Föreskriften

Föreskriften EIFS 2022:1 beslutades av Ei i mars 2022 och innebär att samtliga elnätbolag senast den 1 januari 2027 ska ha infört elnätsavgifter som baseras på:

- Fast avgift som utgörs av kundspecifik avgift för exempelvis mätning och fakturering och en abonnemangavgift som bygger på en avtalad effekt eller säkringsstorlek
- Energiavgift som speglar kortsiktigt varierande kostnader i elnätet som huvudsakligen utgörs av kostnaden för förluster.
- Effektavgift som ska vara tidsdifferentierad (tidsindelad) och tas ut baserat på kundens användning av elnätet och den sammanlagda belastningen av elnätet.

Föreskriften ger stort utrymme för tolkning i vissa delar särskilt kring fördelningen av kostnader som ska ligga till grund för endera fast avgift eller effektavgift, men även den exakta

¹ [Uppdrag till Energimarknadsinspektionen att upphäva föreskrifter och lämna förslag om en ny utformning av effektavgifterna](#)

utformningen av effektavgiften. Föreskriften anger dock tydligt vilka kostnader som ska ligga till grund för energiavgiften, vilket gav konsekvensen att elnätsavgiften i huvudsak kommer bestå av fast avgift och effektavgift.

Bakgrunden till föreskriften är att tydliggöra kraven som ställs i EU-lagstiftningen och ellagen på utformning av elnätsavgifterna. Kraven i ellagen har funnits under längre tid men den formella föreskriftsrätten för Ei dröjde dock fram till år 2019 och därefter dröjde de ytterligare tre år innan en föreskrift kom på plats.

GENAB deltog i framtagandet av föreskriften och hade direkta erfarenheter av att ha infört effektavgift sedan lång tid för företagskunder men mer aktuellt från det nyliga införandet för privatkunder. GENAB såg positivt på att införandet fick ske under så lång tid, vilket skulle skapa gott om utrymme för att kommunicera kommande förändringar med kunderna för att ge tid för kunskapsbyggande och anpassning. En utformning med tyngd mot fasta avgifter sågs dock som en utmaning då detta kan få kunder att känna sig ännu mer låsta i att inte kunna byta elnätsleverantör. Tolkningsmöjligheterna och frihetsgraden i utformning av avgifterna sågs initialt som positivt men har lett till relativt stora skillnader i implementeringen bland elnätsbolagen och är en del av den kritik som nu framförs, en mer utförlig redogörelse för kritiken följer senare i ärendet.

Legal bakgrund

Ei:s föreskrift är, som nämnts ovan, baserat på krav från EU och ellagen. Dessa krav kvarstår, trots att Ei:s uppdrag är att upphäva sin föreskrift och ta fram en omarbetad version. Kraven är i korthet att elnätsavgifterna ska utformas för att

- Avspegla kostnader och beakta kundernas användning av distributionsnätet
- Vara förenliga med ett effektivt nyttjande av elnätet och en effektiv elproduktion och elanvändning
- Vara objektiva och icke-diskriminerande

När dessa krav kombineras kan det sägas att utformningen av avgifterna ska vara kostnadsreflektiva, dvs att kundgrupper och kunder står för de kostnader som deras användning av elnätet ger upphov till och att incitament i avgifterna kopplas samman med elnätsbolagets kostnadsstruktur. Mer utförliga förklaringar om det legala ramverket återfinns i bilaga 1.

De legala kraven, särskilt från EU-nivå, ger utrymme för bred tolkning, speciellt i detaljerna. I den svenska lagstiftningen har avvägande gjorts kring ytterligare detaljstyrning i lag och dåvarande regering gjorde avvägningen att detaljkrav bäst sätts i föreskrift för att vara mer lätttrölig i takt med omvärldsutvecklingen. Tidsindelade effektavgifter rekommenderas av EU:s sammanslutning av reglermyndigheter som en del i att bidra till EU:s konkurrenskraft.

EU-lagstiftningen ställer också krav på att tidsdifferentiering övervägs när smarta mätare har implementerats, vilket Sverige har gjort. Sverige har i detta avseende kommit långt och bristen på implementering av smarta mätare lyfts från många EU-länder som hinder för prismodeller baserade på nyttjad effekt. Totalt har 19 länder i EU någon form av prismodell från elnätsägare som är tidsindelad, det framgår dock inte i den sammanställning GENAB tagit del av om dessa prismodeller implementerats för hushållskunder. Finland har dock påbörjat en implementering som uppmärksammats i media och Nederländerna kommer att påbörja implementering för hushåll år 2028.

GENAB gör bedömningen att ett uppfyllande av lagkraven särskilt avseende objektivitet och avspiegling av kostnader för kundernas användning av nätet kräver en prismodell som i någon form är baserad på nyttjad effekt i elnätet. Dessa krav kvarstår även vid ett upphävande av EIFS 2022:1 och tidsindelade effektavgifter är särskilt utpekade som ett lämpligt verktyg.

Tillämpningen i detalj skulle dock kunna se annorlunda ut i framtiden än den som planerades införas i september 2026.

Utformning och ändring av elnätsavgifter i praktiken

Som lagtexten beskriver handlar utformningen av avgifterna om att fördela till stora delar fasta kostnader på olika kunder eller kundgrupper. De legala kraven på utformningen av avgifterna kompletteras med bolagsbehov att avgifterna utformas så att de ger en trygg intäkt för finansiering av verksamheten, bland annat investeringar. Allt för stora rörliga avgifter skapar ekonomiska risker i relation till detta.

För att incitamenten i avgiftsreform ska bli framgångsrika krävs dessutom acceptans och förståelse hos kunderna. För att åstadkomma det krävs en balans mellan strikt systemriktiga signaler och möjligheten för kunderna att förstå och ha möjlighet att agera på dessa. Kommunikation och tekniska stöd för kunderna i övergången till en mer komplicerad utformning är väsentligt. I en omfattande förändring av avgifterna sker också en omfördelning mellan kunderna då olika nyttjande av elnätet får ett förändrat genomslag i kostnaden för den enskilda kunden och påverkar acceptansen. Olika kunders vilja och förmåga spelar också stor roll för acceptans och, i förlängningen anpassning.

Att genomföra stora förändringar driver omfattande kommunikationsarbete men även omfattande interna administrativa aktiviteter. Förutom de analyser som måste genomföras för att säkerställa att modellerna uppfyller uppsatta krav krävs ändringar i system som omfattar informationskedjan från insamlat mätvärde från kunden till fakturering och uppföljning. Dessutom behöver de digitala gränssnitten som erbjuds kund också utvecklas.

Avgifterna ska alltså fylla många syften och balanseras mellan flertalet intressen. Det blir därmed också lätt att kritisera utformningen av avgifterna om endast ett eller ett fåtal syften eller intressen beaktas.

Kostnader i elnätsverksamheten och dimensionering

Majoriteten av kostnaderna i elnätsverksamheten relaterar till att bygga ut, förnya, drifta och underhålla elnätets anläggningar i form av stationer, transformatorer, ledningar och mätare. Av bolagets årliga intäkter, exklusive anslutningsintäkter, på ca 1600 mkr täcker ungefär 50% kostnader för anläggningar inklusive drift och underhåll samt kapitalkostnader i form av avskrivning, amortering, räntor och vinst. Om även motsvarande kostnader högre upp i elsystemet inkluderas, dvs regionnät och stamnät, som också betalas av GENAB:s kunder, ökar andelen till 60–65%.

Avgörande för kostnadernas storlek är anläggningarnas dimensionering, dvs hur många och hur stora anläggningar som behövs i nätet när nätet är som högst belastat. I GENAB:s nät inträffar toppeffekten, på ca 850 MW, dagtid, ofta morgon eller eftermiddag, en vardag efter några dagars ihållande kallt väder. Det är kombinationen av höga värmebehov tillsammans med samhällets normala dygns- och veckovariation som ger upphov till dessa toppar. Oftast inträffar topparna i perioden december till februari men även i november och mars förekommer höga toppar. I sammanhanget ska också sägas att den högsta belastningen i olika delar av elnätet ser olika ut beroende på vilka kunder som använder just denna del av nätet. I GENAB:s nät nyttjar verksamheter och hushåll i stor utsträckning samma nätdelar eftersom staden är blandad och elnätet i staden är sammankopplat.

Enskilda kunders bidrag till dessa toppar kan se olika ut beroende på hur kundernas nyttjandeprofil ser ut i sig och i relation till andra kunder. I ett teoretiskt exempel skulle en normalstor villa med en överförd årsenergi på ca 17 500 kWh kunna ha en helt platt profil och

varje timma använda elnätet med ca 2 kW (17 500 kWh dividerat med 8 760 timmar = ca 2 kW). Elnätet behöver i detta fall byggas för 2 kW.

I ett annat teoretiskt exempel skulle samma villa kunna använda all sin el under perioden november till mars, dvs under 3650 h och då använda och ge upphov till ca 5 kW belastning på nätet. Eftersom detta infaller när nätet generellt är högt belastat bidrar det i hög grad till nätets dimensionering. Men, om samma förbrukning infaller under maj till september adderar dessa 5 kW inte till nätets dimensionering och driver därmed inte kostnader i lika stor utsträckning som i fallet med användning under november till mars.

Samma överförda årsenergi bidrar alltså olika beroende på när och på hur kort tid överföringen sker, dvs hur mycket effekt som används och när den används. En prismodell som speglar detta är nödvändig för att skapa långsiktiga incitament att bidra till att effektivisera kostnaderna för elnätet. Detta är också motivet till att införa en tidsindelad avgift baserad på effekt. Detta speglar ett förhållningssätt som är kostnadsreflektivt där kunder bär de kostnader de orsakar samtidigt som det ger kunden incitament till ett effektivt nätutnyttjande. Att agera på incitamentet är dock frivilligt och kunder kan därmed välja att låta avgiften påverka sin elanvändning eller ej.

GENAB:s avgiftshistorik

När mätreformerna genomfördes under mitten och slutet av 2000-talet gavs nya möjligheter att utforma elnätsavgifterna på ett nytt sätt. De nya mätarna registrerade och kommunicerade mätvärden med högre upplösning än tidigare. 2011 införde GENAB effektavgifter för företagskunder. I Partille Energi Nät, som Göteborg Energi då hade delägarskap i, infördes effektavgift även för villakunder. Sollentuna Energi och Miljö, som får anses som pionjär på området, hade infört effektavgift redan år 2000.

Under senare delen av 2010-talet började prismodeller bli en allt mer aktuell fråga eftersom fler elnätbolag började införa effektavgift i någon form. Ellagen ställde krav på att elnätsavgifter skulle utformas för ett effektivt nätutnyttjande men Ei saknade bemyndigande att utfärda föreskrifter vilket så småningom ändrades. Samtidigt pågick en allt mer intensiv diskussion om framtida kapacitetsbrist och att införa effektavgifter som har en potential att nyttja elnätet mer effektivt blev allt mer aktuell.

I augusti 2021 införde GENAB en ny prismodell för bolagets villakunder, då introducerades effektavgift som en tredje komponent i avgiften tillsammans med fast och energiavgift. Införandet av den nya prismodellen var intäktsneutral för bolaget och innebar inga ytterligare intäkter, utan var endast ett annat sätt att ta betalt. Det var alltså inte endast en effektavgift som tillkom utan hela prismodellen förändrades. Prisnivåerna för den fasta avgiften och energiavgiften sänktes i den utsträckning som var nödvändig för att uppnå intäktsneutralitet. Fördelningen mellan respektive komponent gjordes utefter den översättning av ett elnätbolags kostnadsposter till olika avgiftsdelar som Ei gjort vid tiden. Förändring av prismodellen innebar att alla bolagets kunder, bortsett från lägenhetskunderna, nu omfattades av effektavgift.

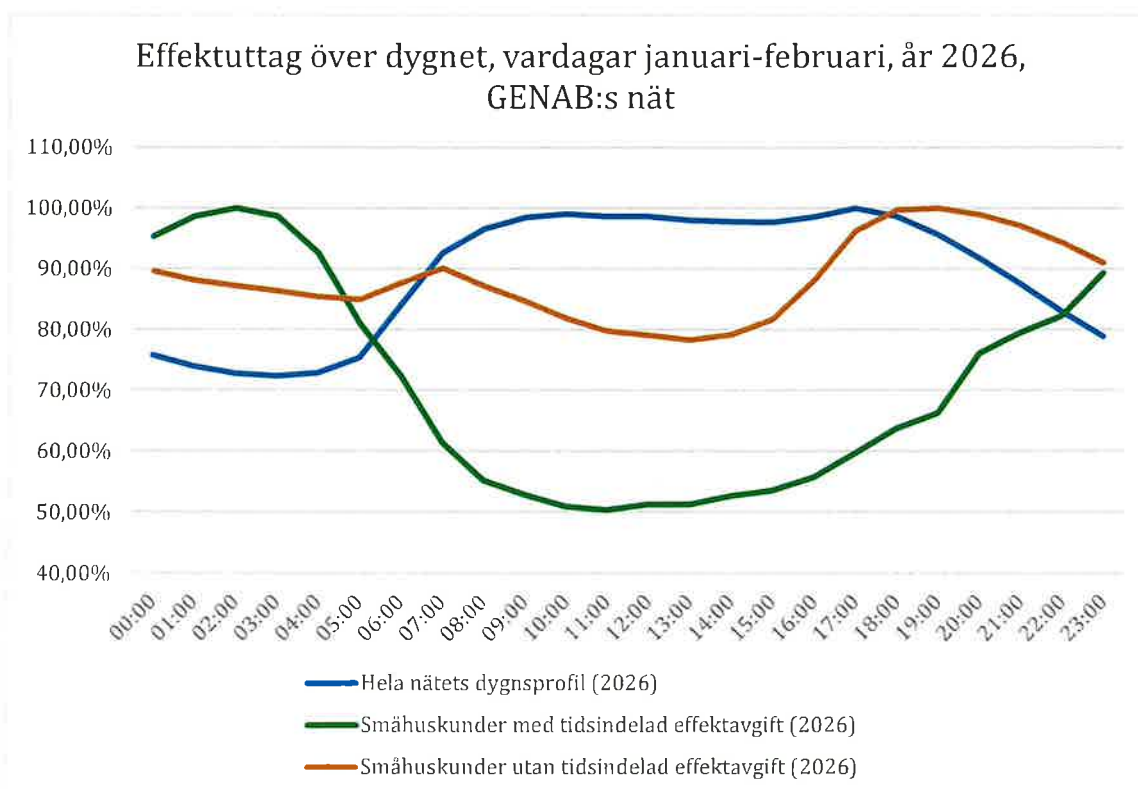
Givet att kunderna behöll samma energi- och effektförbrukning som innan införandet av effektavgift innebar förändringen att cirka 50% av de 48 000 villakunderna fick betala mer och 50% som fick betala mindre. Målsättningen var att kunderna skulle få incitament att ändra sin elanvändning och då möjliggöra en lägre elnätskostnad.

Den nya prismodellen innebar en stor förändring då GENAB tidigare haft en låg fast avgift för alla privatkunder med säkring upp till 63A med en relativt hög energiavgift för att premiera energieffektivisering. Många andra elnätbolag hade vid tillfället en indelning i olika säkringsnivåer och en lägre energiavgift. I samband med införandet gjordes kundinformationsinsatser men omfattande kundsynpunkter inkom och en första version av effektavgiftens utformning ändrades för att minska risken för kunderna. Den största ändringen

var att gå från att beräkna effektavgiften utifrån en (1) effekttopp till medelvärdet av tre toppar per månad. En kvarstående kritik var dock att effektavgiften var platt, dvs samma avgift tas ut oavsett när på dygnet och på året som effekttoppen inträffar. Denna kritik kom främst från kunder med elbilsladdare i hemmet.

Sedan mars 2025 har GENAB, utöver ordinarie prismodell med ej tidsindelad effektavgift, en valbar prismodell för villor och företag med abonnemang på max 63A där prisskillnaden är stor mellan de tider elnätet är som mest belastat och tider när belastningen är lägre. Detta är en prismodell som följer föreskriften för elnätsavgifter och var ett första steg för att testa tidsindelning av effektavgiften tillsammans med de kunder som valde modellen. Att tidsindela effektavgifter hanterade också den kvarstående kritiken, framför allt från elbilsägare, från tidigare ändring av prismodell. Utvärderingen efter första året visar att kunderna som valt denna modell med en relativt stor prisskillnad i effektavgiftens två nivåer, faktiskt flyttar sin elförbrukning och avlastar elnätet under höglasttid samt att dessa kunder fått en lägre kostnad för elnät.

I figur 1 visas skillnaden i dygnsprofil för GENAB:s småhuskunder med respektive utan tidsindelad effektavgift jämfört med hela elnätet, för vardagar under januari och februari år 2026. För att göra dessa jämförbara har skala normaliserats där max-värdet för respektive kurva utgörs av 100% på y-skalan.

Figur 1: Olika kundgruppernas effektuttag över dygnet som procent av eget maximalt uttag under 2026, en lång och kall vinter

Figuren visar att kunderna med tidsindelad effektavgift (grön linje) har sin största belastning nattetid när elnätet har sin lägsta belastning (blå linje) och omvänt dagtid. Jämfört med kunder utan den tidsindelade effektavgift (gul linje) så bidrar dessa aktiva kunder i mycket större

utsträckning till att jämna ut nyttjande av elnätet. Ungefär 80% av de kunder som valde modellen från början har efter 12 månader valt att teckna om och fortsätta.

Nuläge

GENAB:s införandeprojekt

Under 2023 startade GENAB upp arbetet med förändrade prismodeller för att anpassas efter den gällande föreskriften för elnätsavgifter (EIFS 2022:1). Initialt samlades lärdomar och kundsynpunkter in från den relativt färsk implementeringen hos villakunder från 2021, där omfattande lärdomar avseende kundkommunikation fanns att inhämta.

Projektet har från start haft fyra målsättningar:

- **Efterlevnad** av föreskrift för elnätsavgifter
- Bidra till ett **effektivare elnätsutnyttjande** genom minskade maxuttag i Göteborgs elnät
- Hantera **lönsamhetsrisk**
- Bibehållen **kundnöjdhet**

Efterlevnaden av föreskriften var självklart ett av huvudmålen för projektet med kompletterande föresats att göra det på ett sätt som bidrar till ett effektivare elnätsutnyttjande eftersom kapacitetsbrist var en högaktuell fråga. Föreskriften gav stort tolkningsutrymme och GENAB valde att lägga fokus på en tolkning som faktiskt skulle skicka tillräckligt tydliga incitament till aktiva kunder att förändra sin elanvändning. Införandet av en ny prismodell gav också en möjlighet att kalibrera kostnadsfördelningen mellan kundkategorier.

Föreskriftens tydligare styrning mot kostnadsrefektivitet, dvs koppling mellan kostnader i verksamheten och komponenter i avgiftsstruktur, innebär en förändring i risken för lönsamhetspåverkan på grund av variationer i elanvändningen mellan år, på grund av exempelvis väder, och över lång tid på grund av incitament i avgiften vilket behövde beaktas i analyser och utformning av avgifterna.

En stor utmaning, baserat på erfarenheter från 2021, var att genomföra en stor förändring av prismodellen med bibehållen kundnöjdhet varför stort fokus lades på denna fråga tidigt i projektet. Utifrån kundundersökningar och bearbetning av de synpunkter GENAB kontinuerligt får in tillsammans med forskare från Uppsala universitet skapades en förståelse för att kunder i vårt elnät är väldigt olika. Projektet valde att förenklat dela upp kunderna i "aktiva kunder" och "ej aktiva kunder" med förståelse att fördelningen mellan dessa grupper uppskattningsvis är ca. 5% i första gruppen och 95% i andra. Detta ledde till en insikt om att ingen prismodell kan tillgodose behoven i båda dessa grupper samtidigt.

De betydande vägval som gjorts i projektet sammanfattas nedan.

Satsning på kunskapshöjning och kommunikation

En omfattande kommunikationsplan med information och kunskap i en bred palett av aktiviteter togs fram och initiativ påbörjades 1,5 år före planerad lansering av ny prismodell till alla kunder och planeras pågå i minst 3 år. Förutom informationsmöten, nyhetsbrev, deltagande på mässor och arenor köps även media för placering av kunskapshöjande filmer för första gången med nätbolaget som avsändare samt att Göteborg Energis första webinarie för privatkunder hölls med ca 300 lyssnare. Strategin har varit att bygga kunskap och förståelse om effekt och elnätets utmaningar för att därifrån skapa engagemang och vilja att vara aktiv. GENAB:s mål är att fler kunder ska flyttas till den aktiva gruppen genom en längre förändringsresa, med förhoppning om att elnätet ska utnyttjas allt mer effektivt över tid i likhet med kunder med valbar prismodell i figur 1 ovan.

Valbarhet som verktyg för kundnöjdhet

Valbara modeller utvecklades och en första lansering gjordes i syfte testa utformningen, för dialog med kunderna och möjliggöra ökad kundnöjdhet. De kunder som har viljan och förmågan att vara aktiva bedöms vara intresserade av en prismodell med kraftigare prissignaler som de ges möjlighet att agera på medan den större delen av kunder skulle kunna uppleva att de straffades hårt av en sådan modell. Därför avsågs en obligatorisk modell lanseras med mjukare prissignaler till de kunder som själva inte aktivt väljer starkare prissignaler. En sådan modell skulle kombinera ett mjukare incitament med en ökad förutsägbarhet för kunden.

Dispens för lägenhetskunder

Projektets analyser visade att de 185 000 lägenheterna (av 275 000 kunder totalt) står för 7% av förbrukningen under de 100 högst belastade timmarna i Göteborgs elnät. Vid prismodellens beräkningar skulle en modellförändring ge mycket små ekonomiska incitament för kunden att agera på, därför bedömde GENAB inte det som relevant att införa en effektagift för lägenheter. Elbilsaddning, som framåt har potential att driva stora effektuttag, hanteras för flerbostadshus via separata gemensamma fastighetsabonnemang som får effektagift i sin prismodell. Dispens för införande av effektagift till lägenhetskunder ansöktes om och beviljades av Ei.

Stötta utveckling av automatisering och tjänsteutveckling

För att stötta redan aktiva kunder behövs andra insatser än kunskapshöjning och kommunikation. GENAB var initiativtagare till branschgemensam utveckling av maskinläsbar (API) delning av prisuppgifter från elnätsbolag och var ett av de två första bolag att lansera tjänsten. API:er är avgörande för att tjänstebolag som erbjuder styrning och optimering av elförbrukning hos kunden ska kunna ta med optimering på även elnätskostnaden i sin tjänst. En tjänst som blir allt vanligare hos den svenska kunden idag och är en stor möjlighet till ett mer optimerat energisystem utan att kunden själv behöver styra sina elförbrukningsvanor manuellt.

Stötta förståelse för kundens egen effektanvändning

GENAB planerade lansering av realtidsmätare, en tilläggs-mätare att koppla in i sin elmätare, så att kunden via GE:s app kan se sin aktuella el- och effektförbrukning direkt för att få en ökad koppling mellan kundens elanvändning och påverkan på elnätet.

Stötta kundens val

GENAB planerade lansering av ett prisjämförelseverktyg på Mina sidor där kunden kan se sin elnätskostnad med den valbara och den framtida prismodellen och jämföra med sin nuvarande prismodell för att skapa förståelse för förändringen i ekonomiska termer. Detta infördes som del i lansering av den valbara modellen i ett första steg.

Sammanfattningsvis har GENAB gjort omfattande analys- och kommunikationsarbete för att säkerställa att prismodellsförändringen ska uppfylla ovan målsättningar och stötta både den stora majoriteten och ej aktiva kunder samt de aktiva kundernas vilja att optimera sin elanvändning. GENAB har också inhämtat det senaste forskningsläget för att utforma så effektiva prismodeller som möjligt inom ramen för föreskriften.

Projektet har upparbetade kostnader om cirka 16 mkr totalt. Av dessa kostnader har 8 mkr lagts på kommunikation, inkluderat både personella resurser och köpt media, 4 mkr på IT-utveckling för administrativa system, digitala kundgränssnitt och hjälpmedel till kund samt 4 mkr på planering och prismodellutveckling.

Kundreaktioner över tid

Sedan införandet av effektagifter 2021 har kunddialogen utvecklats tydligt över tid, men med återkommande gemensamma nämnare. I det initiala skedet präglades reaktionerna av stark

kritik mot införandet i sig. Kunderna ifrågasatte både förändringen av prismodell och hur den kommunicerades, med synpunkter på bristande framförhållning, otydlig information och svårighet att förstå vad förändringen faktiskt innebar för hushållet/kunden. Även prismodellens legitimitet ifrågasattes, där vissa kunder upplevde den som orättvis eller svår att påverka.

Under 2023–2024 skiftade fokus i kunddialogen från införandet till en ökad vilja att förstå modellen i praktiken. Frågorna från kunderna handlade i större utsträckning om hur effekttoppar uppstår, hur de mäts och vad som driver kostnader. Samtidigt framkom en växande frustration kring brist på kontroll och logik särskilt kopplat till att elanvändning vid låg belastning av elnätet, exempelvis nattetid, ändå kunde leda till högre kostnader. Att inte kunna exempelvis ladda bilen när elen är billig utan att skapa högre elnätskostnader, skapade en upplevelse av motstridiga incitament, där kunderna försöker agera "rätt" men upplevde att modellen inte stödde denna vilja.

I samband med införandet av den valbara tidsindelade elnätsavgiften 2025 förflyttades fokus i synpunkterna till mer konkreta frågor om faktiska kostnader och val av prismodell. Kunderna efterfrågade tydligare jämförelser mellan alternativen och vilket beteende som påverkar kostnaderna. Kunderna efterfrågade också större flexibilitet och anpassningar i utformningen av modellen. Trots att inriktningen på synpunkterna nu mer handlade om att förstå modellen kvarstod tidigare utmaningar kring förståelse och transparens hos vissa kunder.

Det är viktigt att notera att det totalt sett är ett begränsat antal kunder som hör av sig. De synpunkter som kommit in är dock förhållandevis samstämmiga och ger en tydlig bild av återkommande utmaningar:

- Förståelse: Svårt att förstå begrepp, beräkningar och hur modellen med effekttavgift fungerar i praktiken
- Transparens: Otydlig koppling mellan beteende och kostnad
- Incitament: Upplevt motstridiga signaler kring när och hur el bör användas
- Kontroll: Begränsad möjlighet att påverka effekttoppar i vardagen

Dessa utmaningar riskerar att förstärkas i takt med att mer uppmärksamhet väcks kring frågan om effekttavgifter. Samtidigt indikerar utvecklingen av kundsynpunkterna att kunderna i större utsträckning är beredda att anpassa sitt beteende - förutsatt att de förstår *hur* och upplever att det är rättvist, och att de faktiskt är med och gör skillnad med sitt beteende. Dialogen med kunderna tydliggör att nuvarande utformning och kommunikation inte fullt ut stödjer kunderna i att få förståelse och omsätta den i praktisk handling. Denna förflyttning kräver uthållighet i tydliga budskap och kontinuerlig dialog.

Reaktionerna i samband med regeringens besked den 13 mars, om att stoppa effekttavgifterna, har fortsatt varit relativt få. De frågor som har kommit in har varit av praktisk karaktär, framför allt kring *när* effekttavgiften kommer tas bort samt om kunder kommer få återbetalning av de effekttavgifter de betalat. Reaktionen i externa kanaler i samband med beskedet bekräftar i stor utsträckning den tidigare kundbilden, där kritik kring komplexitet, otydlighet och upplevd orättvisa lyfts. Samtidigt finns kunder som uttrycker oro för att den valbara prismodellen ska tas bort då dessa kunder investerat tid och pengar i att anpassa sin elanvändning till ett effektivt nätutnyttjande.

Baserat på vad GENAB:s kunder säger, anser bolaget att det är väsentligt att med hjälp av transparens och kunskapshöjande insatser bygga förtroende mellan nätbolag och kund för att åstadkomma en förflyttning hos kunder. Initialt negativa reaktioner kan begränsas och omvandlas till förståelse och vilja att anpassa, men detta är ett långsiktigt arbete som GENAB påbörjade för ca fem år sedan och har utvecklat tillsammans med bolagets kunder. Arbetet kräver uthållighet och förtroende är lätt att rasera, därför är det av vikt att kommunikation i frågan bygger på fakta och en insikt om att förändring är möjlig men kan ta tid.

Huvudsaklig kritik mot införandet av avgifter enligt EIFS 2022:1

Som beskrivits har både regeringen och oppositionen framfört kritik mot hur införandet av EIFS 2022:1 och framför allt effektavgifterna genomförts. Den huvudsakliga kritiken innefattar att elnätsbolag tillämpat föreskriften på olika sätt, att det inte skett någon förändring av kundernas användning av elnätet, att effektavgifterna inte går att förstå och hindrar elektrifiering på ett sätt som inte var tänkt. I kommunikationen framgår underförstått också att ett uteblivet tillbakadragande av effektavgiften innebär att elnätsbolagen tar ut extra intäkter från kunderna.

I många avseenden sammanfaller kritiken med vad enskilda kunder och kundorganisationer framför. Samtidigt finns andra röster som framför mer ideologiskt kopplade argument såsom att kunderna ska förväntas bidra till systemets effektivitet och att nätbolagen överlämnar systemansvaret till sina kunder. Effektavgifterna anses också hindra framväxten av flexibilitetstjänster på lokal nivå och kunderna får motstående prissignaler.

Från akademiskt håll framförs också att forskning säger att effektavgifter inte kommer att fungera baserat på tidigare försök.

GENAB:s syn är att kritiken i många avseenden bygger på extrema exempel som inte gäller det stora flertalet kunder och att kritiken också förstärks av relativt höga priser och stora prishöjningar i vissa nät och höga elpriser under vintern 2025/2026.

Men, GENAB anser att det såklart finns fog för delar av kritiken och i de extrema exemplen finns delar som bör diskuteras. Det finns utmaningar i att bygga kunskap och skapa förståelse för elsystemets utmaningar i konkurrens med andra frågor som gemene man hanterar i sin vardag. Med tanke på den komplexitet och de avvägningar som ligger bakom utformningen av prismodellen går det att utifrån olika vinklar identifiera icke-optimal utformning för just denna vinkel. Det mest centrala att bemöta är att dock att effektavgifterna inte har som syfte att höja elnätsbolagens intäkter och därmed blir inte heller ett borttagande av dessa en generell sänkning utan bara en ny omfördelning av kostnaderna mellan kunder, med andra vinnare och förlorare och därmed andra missnöjda kunder. Det finns också enkla sätt att för en kund undvika höga effektavgifter utan betydande komfortförändring. Sannolikt hade en ökad harmonisering i branschen samt samordnad kommunikation från elnätsbolag och myndigheter kunnat underlätta förståelse för kunderna och därmed ett mer lyckosamt införande. En mer detaljerad redogörelse för GENAB:s syn på kritiken återfinns i bilaga 2.

Ei:s nya uppdrag

Även om det är regeringen som beslutat om ett nytt uppdrag till Ei föregicks detta också av kritik från oppositionen om införandet. Ett omtag i frågan från Ei:s sida är alltså väl förankrat politiskt.

Regeringsuppdraget (KN2026/00582) innefattar två delar; att befintlig föreskrift ska upphävas senast 30 juni 2026 och att Ei ska utreda hur en ny utformning av effektavgifterna kan regleras och implementeras i enlighet med de energipolitiska målen samt där modellen blir transparent, icke-diskriminerande och proportionerligt utformad utifrån kundens storlek och behov. Förslaget bör också belysa hur modellen kan ge kunderna de rätta incitamenten att anpassa sin förbrukning samt hur modellen på det mest kostnadseffektiva sättet kan implementeras på ett enkelt och icke diskriminerande sätt i hela landet. Ei ska redovisa uppdraget till Regeringskansliet senast 12 april 2027.

GENAB:s bedömning är att den nya utformningen ska ha ett större kundfokus och med tydlig möjlighet för kunderna att förstå och anpassa sig till signalerna. Uppdraget är dock tydlig med att det är en ny utformning av effektavgifterna som ska åstadkommas. Regeringen öppnar också för att kunder med låg elförbrukning ska undantas från kravet på en effektavgift. Uppdraget innebär alltså inte en instruktion att Ei ska ta bort effektavgifter ur föreskriften utan snarare

ändra dess utformning. Det förefaller därför märkligt, anser GENAB såväl som stora delar av elnätsbranschen, att kravställa att ta bort redan införda effektavgifter under något enstaka år för att sedan återinföra dessa i ny form.

GENAB bedömer också att det ökade kundfokus som Ei förväntas ha i sitt arbete har fångats i bolagets införandeprojekt. Dispens för lägenheter baserat på begränsad påverkan på nätutnyttjandet, omfattande kommunikation och kunskapsbyggande och införande av valbarhet är exempel som bör kunna vara en del av en Ei:s nya utformning.

Beslut framåt

Aktuellt beslutsläge

GENAB:s planerade prismodeller, framtagna i enlighet med Ei:s föreskrift skulle införas 1 september 2026. GENAB:s styrelse har fattat flertalet beslut om inriktning för projektet, prismodellernas struktur, fördelningsprinciper av kostnader och lansering av valbar prismodell. Flertalet av besluten har justerats efter att kundsynpunkter och kundundersökningar analyserats, med stort fokus på kund genom hela projektet. Det slutgiltiga beslutet om exakta prisnivåer för lanseringen skulle ha fattats i april 2026 och därefter planerades att under maj månad gå ut med dessa i informationsinsatser till kunderna.

På GENAB:s styrelsemöte 19 mars 2026 beslutades dock att, på grund av rådande omständigheter, skjuta upp införandet av de obligatoriska prismodellerna inklusive tidsindeldad effektavgift för alla kunder utom lägenheter, i väntan på resultatet av Ei:s utredningsuppdrag KN2026/00582. GENAB:s styrelse beslutade också att informera GE:s styrelse innan beslutet kommuniceras. Att skjuta upp införandet ligger i linje med att följa utvecklingen av Ei:s genomförande av regeringens nya uppdrag. Det föreligger dock behov av ytterligare beslut för att tydliggöra GENAB:s agerande med avseende på Ei:s nya uppdrag, regeringens muntliga kommunikation och kundernas frågor om vad som kommer hända nu, exempelvis med den valbara prismodellen. Att skyndsamt komma med besked är angeläget också för de interna resurser som planerar omfattande aktiviteter inför den stundande lanseringen.

Det är dock minst lika angeläget att beslut tas utifrån ett långsiktigt perspektiv med tanke på att Ei:s uppdrag inte handlar om att ta bort effektavgifter utan förändra utformningen. Allt för omfattande förändringar i det aktuella och mycket osäkra läget riskerar att få oönskade konsekvenser längre fram. Samtidigt som kundsynpunkter och frågor de senaste veckorna pekar på en viss kundförväntan att effektavgiften ska tas bort efter ministerns kommentarer i media finns. De nödvändiga beslut som ytterligare behöver fattas föreslås i detta ärende och beskrivs mer ingående i nästa avsnitt.

Alternativ till planerade prismodeller

GENAB har snabbtrett hur en prismodell utan effektavgift skulle kunna utformas. Analyserna har gjorts på mycket kort tid för att ge en överskådlig bild av konsekvenser.

Ett första alternativ (Prismodell 1 i nedan tabell) är att följa föreskriftens vägledning avseende kostnadsfördelning men att allokera alla anläggningsrelaterade kostnader till den fasta avgiften, dvs baserat på den säkringsstorlek eller abonnemang som kunden har. Modellen skulle ha en mycket stor övervikt mot fast kostnad och en liten andel energiavgift. Bestämmande av vilken kategorisering som skulle användas, skulle få avgörande betydelse för kundernas kostnadspåverkan. Modellen skulle gynna kunder som har ett högt nyttjande av sin anslutning, dvs hög energiöverföring, (ex. eluppvärmd villa) och inte innehålla något incitament för att styra elanvändning mot tidpunkter när elnätet är lägre belastat men ett visst incitament att hålla sina högsta toppar låga för att kunna minska huvudsäkring eller abonnemang beroende på hur denna avgift skulle utformas.

Om inte föreskriftens kostnadsfördelningsprinciper skulle följas kunde stora delar av de anläggningsrelaterade kostnaderna läggas på en energiavgift (Prismodell 2 i nedan tabell). Detta skulle i det närmaste kunna liknas vid den modell som gällde innan 2021 för villakunder och skulle ha liknade utformning som den planerade modellen för lägenheter inom ramen för erhållen dispens. Modellen skulle gynna de kunder som nyttjar hög effekt och har begränsad överförd energi (ex. villa med fjärrvärme och elbilsladdare). Återigen skulle modellen inte innehålla något incitament för att styra elanvändning till elnätets låglasttider men inte heller några starka incitament att hushålla med effekt överhuvudtaget.

Typkund	Prismodell 1 Total elnätsavgift/år	Prismodell 2 Total elnätsavgift/år	Befintlig prismodell Total elnätsavgift/år
Fjärrvärmevilla 6000 kWh, 3 kW	6 000 kr	4 900 kr	4 500 kr
Direktverkande el 20 000 kWh, 6 kW	6 600 kr	8 100 kr	8 600 kr
Fjärrvärmevilla 8500 kWh, 14 kW Laddar på 11 kW närsomhelst	6 100 kr	5 400 kr	10 000 kr
Fjärrvärmevilla 8500 kWh, 11 kW Laddar på 8 kW närsomhelst	6 100 kr	5 400 kr	8 700kr
Fjärrvärmevilla 8500 kWh, 5 kW Laddar på 4 kW nattetid	6 100 kr	5 400 kr	5 900 kr

Tabell 1: Redogörelse för hur olika prismodeller påverkar kostnaden för olika typkunder inom villasegmentet.

För villasegmentet skulle 45 % av kunderna få det dyrare jämfört med idag och 55 % billigare om prismodell 1 infördes. För prismodell 2 skulle det istället vara 32 % kunder som får det dyrare och 68 % som får det billigare. Tabellen ovan visar endast några exempelkunder och ska inte ses som en helhetsbild, sett till hela kundkollektivet skulle förändringen vara intäktsneutral för GENAB.

GENAB:s bedömning är att de analyserade modellerna inte följer kraven i elmarknadsdirektivet eller ellagen. Modellen med hög andel överföringsavgift (prismodell 2) bedöms vara särskilt avvikande i och med den bristande kopplingen mellan kundens kostnad och påverkan på elnätets kostnader.

Valbar prismodell med tidsindelad effektavgift

Utvärdering av den nuvarande valbara prismodellen med tidsindelad effektavgift för kunder med max 63A, som cirka 2000 småhuskunder har valt, visar att kunderna faktiskt flyttar sin elförbrukning och avlastar elnätet under höglasttid samt att dessa kunder fått en lägre kostnad för elnät. Detta är en prismodell som följer föreskriften för elnätsavgifter och var ett första steg för att testa tidsindelning av effektavgiften tillsammans med de kunder som vill.

GENAB:s bedömning är att den valbara prismodellen ligger mycket närmare vad Ellagen säger. Det är en prismodell som bättre avspeglar elnätets belastning än den nuvarande effektavgiften

som inte är tidsindelad. Den visar vägen mot vad GENAB strävar mot genom att ge kunderna incitament att påverka deras elnätskostnad och därmed bidra till ett mer effektivt nätutnyttjande. De kunder som valt modellen har en elanvändning som bidrar till ett mer effektivt nätutnyttjande i mycket högre grad än kunder med den ordinarie modellen.

Att avveckla den valbara modellen skulle innebära att kunderna som valt att vara aktiva och förändrat sitt beteende tappar incitamenten och möjligheten att påverka sin elnätskostnad. De skulle sannolikt, trots gjorda investeringar i smart styrning och dylikt, få en högre elnätskostnad och behöva anpassa sig till den ordinarie prismodellen som saknar starka incitament för styrning och beteendeförändring.

Att behålla den valbara modellen bibehåller de aktiva kundernas förtroende, som i förlängningen är en viktig resurs som GENAB har för att uppnå en hög utnyttjandegrad i elnätet och därmed konkurrenskraft. Det finns också en oro bland dessa kunder att effektavgifter och den valbara prismodellen kan komma att tas bort.

Utvecklingen av dynamiskt lastprognosbaserat timpris

I linje med det beslut som fattades i GENAB:s styrelse i augusti 2025 (diarienummer 20-2025-0456), att lansera timpris som en valbar prismodell, har GENAB påbörjat den utveckling som krävs för att kunna genomföra lanseringen.

Regeringens uppdrag till Ei handlar till viss del om en harmonisering av prismodeller på nationell nivå. Det är GENAB:s bedömning att dynamiskt timpris kan ha en viktig roll i den framtida harmoniserade prismodellstrukturen för att möta olika kunders förutsättningar och uppnå effektivt nätutnyttjande och anser därför att det är viktigt att fortsätta utforska detta område.

Som nämnts i ärendet ser GENAB en växande andel kunder som är aktiva och vill optimera både elsystemet och sin elnätsfaktura genom aktiv styrning. Vanligt är att dessa kunder efterfrågar en dynamisk prismodell som bättre avspeglar den aktuella fysiska belastningen i elnätet jämfört med en statisk tidsindelad effektavgift. Dynamiskt timpris möter upp för det och även de kundsynpunkter som GENAB har fått på att den nuvarande effektavgiften inte speglar elnätets belastning i tillräckligt hög utsträckning.

Vidare är en del av den kritik som lyfts kring utformning av effektavgifter att en månadsbaserad effektavgift kan slå väldigt hårt på "sällananvändare" såsom laddinfrastruktur med låg beläggningsgrad eller ett fritidsboende. Med timpris på elnät handlar det om enstaka ören och kronor per kW och timme istället – just de timmarna då sällananvändare förbrukar elen. Då blir inte uppvärmning av ett fritidsboende vid en enstaka helg väldigt kostsamt på grund av en hög effektavgift den månaden. Likadant är det med en ny snabbbladdare som inte nått en hög beläggningsnivå. Detta ska dock balanseras upp med en kostnadsreflektivitet även för dessa kunder.

Om timpris används för elnätsprissättning finns möjligheten i förlängningen att elhandelspris och elnätspris blir synkroniserade med varandra, eftersom båda anges i samma tidsenhet², och det blir då lättare för kunden att summera elhandels- och elnätspriser och därmed optimera elanvändning utifrån en total elkostnad. Detta tillsammans med att elnätspriset följer belastningen i elnätet bättre gör att risken för motstridiga prissignaler minskar.

Sammanfattningsvis är det GENAB:s bedömning att en timprisbaserad effektavgift skulle öka anpassningen av prismodellen för aktiva kunder och ger en mer korrekt spegling av elnätets

² Ett timprisivärde motsvarar fyra kvartsprisivärden i rad

belastning. Den utvecklingsresa som är påbörjad inom området bör fortsätta för att förbättra incitamenten för aktiva kunder som kan bidra till ett mer effektivt nätutnyttjande.

Konsekvenser av framtida vägval

Besluten som härleder till resonemangen i föregående avsnitt handlar om att

1. Ha kvar eller ta bort de effektavgifter som redan införts som ordinarie prismodell sedan 2011 och 2021, för alla eller ett urval av kundgrupper
2. Avveckla, bibehålla eller fortsätta utveckla den valbara modellen för kunder med max 63A
3. Fortsätta utveckla dynamiskt timpris baserat på lastprognos eller inte

GENAB bedömer att alla vägval som inkluderar att i dagsläget ändra någon av de ordinarie modellerna innefattar huvudsakligen negativa konsekvenser för kundnöjdhet och förtroendet för bolaget och att det samma gäller alternativet att avveckla den valbara modellen och sluta utvecklingsarbetet med dynamiskt timpris.

Oavsett vilken ändring som med kort varsel skulle göras kvarstår en stor risk att behöva genomföra nya kompletterande ändringar när Ei redan nästa vår redogör för sitt uppdrag, sannolikt i form av en ny föreskrift. Sannolikheten att i förväg komma fram till samma nya utformning av effektavgiften som Ei är låg.

Att avveckla redan införda effektavgifter skulle innebära att införa en ny prismodell och därmed också en ny omfördelning av kostnader mellan kunder i respektive kundgrupp där, beroende på utformning, många kunder skulle få endera lägre eller högre kostnad. Bara något år senare skulle en ny ändring innebära ny omfördelning med nya vinnare eller förlorare på förändringen. De kunder som skulle bli mer nöjda med sin elnätsavgift kan mycket väl vägas upp med kunder som blir mindre nöjda. Något år senare skulle nya förutsättningar troligtvis återigen omfördela kundnöjdheten. GENAB anser att det inte är ansvarsfullt att genomföra flera snabba och stora prismodellsändringar på kort tid

Att ta bort den valbara modellen dit kunder aktivt sökt sig skulle med stor sannolikhet innebära minskad kundnöjdhet givet att GENAB i sådana fall skulle ta bort möjligheten att påverka sitt elnätspris och ha en prismodell som tydligare avspeglar elnätets belastning samt sannolikt öka nätkostnaderna för dessa kunder. Dessutom är detta kunder som i många fall investerat tid och pengar i en anpassning, kundsynpunkter speglar även denna grupp där kunder den senaste veckan hört av sig med en oro att effektavgifter kan komma att tas bort.

Förutom internt analysarbete och påverkan på kundernas faktiska kostnader skulle ett omfattande kommunikationsarbete behöva göras, dels först för att förklara en tillfällig prismodell, dels för att göra om arbetet kring effektavgifter i ett senare skede. Detta riskerar att kunderna tappar det förtroende som GENAB byggt upp under flera år och därmed också kundernas vilja att bidra till ett mer effektivt nätutnyttjande.

Givet att det finns få och osäkra positiva effekter på kundnöjdhet av att ta bort effektavgifter, att effektavgifter i någon form kommer vara en del av framtida prismodeller och att flera snabba förändringar skulle innebära omfattande internt arbete och kommunikationsinsatser är det GENAB:s uppfattning att det mest ansvarsfulla är att behålla dagens modeller, både grundmodell och valbar modell. Även om GENAB anser att införandet av föreskriften EIFS 2022:1 i Göteborg skulle ske med stor hänsyn till bolagets kunder och därmed uppfyller de nya kraven i regeringens uppdrag så är det inte sannolikt att landa i samma utformning av effektavgifterna som Ei. Att även i detta fall ändra prismodellen två gånger på kort tid med liknande om än sannolikt mindre omfattande konsekvenser som att ta bort effektavgifterna är inte att föredra.

Kvarstår då att möta de kunderna som har en annan förväntan och skapa en förståelse för varför effektavgiften ej tas bort och en acceptans för detta.

GENAB är mitt i en resa när det kommer till att utforska dynamiskt timpris som en del i prismodellen för elnät. Den här resan anser GENAB att det är betydelsefullt att fortsätta på för samhällsutvecklingen och för att möjliggöra elektrifieringen. Det är GENAB:s bedömning att dynamiskt timpris kan ha en viktig roll i den framtida harmoniserade prismodellstrukturen för elnät för att möta olika kunders förutsättningar och uppnå effektivt nätutnyttjande. Utvecklingsinitiativ som har påbörjats inom området, till exempel att implementera korttidsprognoser, är också kopplade till flera andra initiativ inom bolaget. Därför anser GENAB att projektet bör ges möjlighet att fortsätta utvecklingen av, och utforskandet kring, dynamiskt timpris.

Sammanfattningsvis är det GENAB:s bedömning att om en ny prismodell ska bli lyckosam behövs kundernas förståelse för hur elanvändning påverkar elsystemet och förtroende för nätbolaget. Att ta bort redan gjorda framsteg riskerar att rasera förtroendet hos de redan aktiva kunderna som valt att bidra. Att ta bort effektavgifter har också en direkt koppling till att minska uppfyllandet av Göteborg Energis koncernstrategi om att säkra kapacitet för kundernas omställning och riskerar att minska kundnöjdheten. Det är GENAB:s bedömning att framtida beslut bör utgå från att behålla redan införda prismodeller för att utveckla dessa i samklang med Ei:s nya uppdrag.

Hur agerar andra elnätsbolag?

GENAB har ett löpande utbyte med andra elnätbolag. Utbytet har pågått under hela införandeprojektet genom deltagande i branschföreningen Energiföretagens arbetsgrupp. I samband med Ei:s nya uppdrag och regeringens kommunikation har utbytet intensifierats.

Idag är det ungefär 40 elnätsbolag i Sverige som har infört effektavgift som en del av sin elnätsavgift. Av de resterande ca 130 elnätsbolag har GENAB noterat att många stoppat eller skjutit upp införanden som varit planerade under året, med hänvisning till att föreskriften upphävs och att mer information från Ei:s utredning inväntas. Några av de 40 elnätsbolagen med införd effektavgift har gått ut officiellt och berättat att nuvarande prismodeller med en effektavgift behålls tills vidare medan andra avvaktar beslut likt GENAB, endast tre bolag har noterats att de officiellt meddelat att de återgår till prismodeller utan effektavgift.

Måndagen 23 mars hölls ett möte inom Energiföretagen med de 40 bolagen som har effektavgift som en del av elnätsavgiften idag. Där delas en unison bild av ett behov att från branschen möta upp mediabilden med en konsekvensbeskrivning kring vad ett borttagande av effektavgiften skulle innebära samt en konkret tidplan för vilket arbete som pågår i samarbetet mellan bransch och Ei. Stort fokus läggs på att stötta Ei i arbetet med ny utformning och bidra med erfarenheter och analyser för att grunda för ett mer, på nationellt plan, lyckosamt utformande med stort fokus på kund.

Ekonomiska förutsättningar och risker

I beslutet att behålla nuvarande ordinarie avgiftsstruktur med effektavgift i väntan på mer information från Ei:s resultat av regeringsuppdraget (KN2026/00582) finns en risk som har sitt ursprung i den relativt låga andelen fasta avgift som inte täcker alla fasta kostnader (ca 52% av GENAB:s totala kostnader) och den relativt höga andelen rörliga kostnader – effekt men framför allt energiavgift.

GENAB bedömer, baserat på energikrisen 2022-2023, att överförd energi påverkas mer av elpriset och därmed skulle det aktuella omvärldsläget kunna resultera i en kortsiktig risk för lönsamhetspåverkan om elpriset skulle påverkas kraftigt.

Det är dock utmanande att kvantifiera denna risk med precision på kort tid, så riskberäkningen nedan bygger på en förenklad modell. I den planerade prismodellen motsvarande energiavgift 13% av intäkterna och består uteslutande av rörliga kostnader. I den nuvarande som föreslås behållas utgörs den dock av 34%. Vid en minskning av överförd energi med 8% (likt energikrisen 2022-2023) och därmed också motsvarande intäkter kommer fasta kostnader motsvarande ca 25 mkr inte täckas och resultatet risker därmed sjunka med samma belopp.

Budget 2026 inkluderar redan antagandet att antalet aktiva kunder med valbar tidsindeldad modell max 63A kommer att fördubblas under året från ca 2000 till 4000. Om antalet överstiger detta uppstår det ett intäktsstapp - omkring 3 mkr per 1000 kunder per år men sannolikheten att det händer är låg. Utvecklingen av dynamiskt timpris i sig påverkar inte riskbilden.

Konsekvens vid beslut

Beslut i detta ärende gör det möjligt för GENAB att vara tydlig i kommunikationen till sina kunder om vad som händer framöver och hur det påverkar dem. GENAB kan även ge tydlig återkoppling och information till de interna resurser som planerar omfattande aktiviteter inför den stundande lanseringen. Det ger projektet möjlighet att agera och arbeta fram en plan för vad som behöver göras utifrån ett nytt läge. Vilket i sin tur bidrar till att lättare hantera de frågor och den osäkerhet som finns bland en del kunder men också hos medarbetare som är involverade i Prisprojektet.

Beslut i ärendet ger GENAB förutsättningar att fortsätta bygga på den kommunikation och det kunskapsbyggande bolaget har påbörjat om nyttan med effektavgifter även om bedömningar och anpassningar efter rådande läge kommer att göras. Det finns en risk att GENAB får viss kritik och synpunkter på att bolaget behåller effektavgiften, både från kunder och politiken. Samtidigt som kundnöjdheten hos aktiva kunder med stor sannolikhet kommer bibehållas.

Sammantaget innebär beslut i ärendet att GENAB kan vara tydlig i sitt agerande mot både kunder och medarbetare, kan ta fram en plan utifrån rådande läge och bibehålla förtroendegrunden som bolaget byggt kring effektavgifter.

Konsekvens om ej beslut

Utan beslut kan inte GENAB vara tydliga mot sina kunder om hur det förändrade läget påverkar dem. Det kommer med stor sannolikhet att fortsätta leda till många frågor från kunderna om hur de påverkas och hur GENAB förväntas agera.

Det interna arbetet kring till exempel kommunikation, kundgränssnitt och kundservice försvåras. Projektet riskerar att driva onödiga kostnader och arbeta utifrån en plan som på sikt kan förändras. GENAB behöver gå tillbaka och omvärdera eller ta fram andra alternativ till vägval utifrån rådande nuläge. Det kommer med stor sannolikhet att leda till många frågor både bland medarbetare och kunder.

Om beslut inte tas kvarstår frågan om hur GENAB ska agera, vilket innebär att bolaget på annat sätt behöver skapa en plan framåt och komma till beslut i frågan.

Sammantaget riskerar detta att signifikant påverka det interna resursläget, kundkommunikationen, kundrelationer och förtroendet som GENAB har byggt upp under flera år inför införandet av ny avgiftsstruktur. Det innebär också att GENAB behöver göra ytterligare analyser och fördjupa de alternativa modeller som presenterats i ärendet.

Kommunikationsplan

Efter att GENAB:s styrelse har fattat beslut i enlighet med vad som föreslås i detta ärende är det GENAB:s ambition att kommunicera innebörden av besluten till bolagets kunder och till

medarbetare. Om beslut dröjer avser GENAB att kommunicera redan fattat beslut om att skjuta upp införandet av ny elnätavgiftsstruktur i linje med gällande föreskrift. Kan kompletterande beslut, enligt vad som föreslås i detta ärende, tas med kort varsel avser GENAB kommunicera detta vägval tillsammans med redan fattat beslut. En bred kommunikation är nödvändig för att informera alla kunder men även internt för att styra de interna aktiviteterna rätt. Med nya beslut anpassas också införandeprojektets kommunikationsplan.

Göteborg Energis bedömning kopplat till koncernstrategin och säkerhetsperspektivet

Nya prismodeller var en del i GENAB:s aktiviteter för att säkra kapacitet för kundernas omställning. Ett aktivt arbete med produkter och prismodeller har också bidragit till ett attraktivt företag likväl som att ett effektivt nätutnyttjande. Detta i sin tur bidrar till att minska klimatbelastningen från eldistributionen och potentiellt en mer lönsam affär genom en intäcksreglering som premierar åstadkomma en högre överföring utan ytterligare investeringar. Att Göteborg Energi stimulerar sina kunder att vara mer flexibla bör ses som en del i att öka samhällets motståndskraft vid störningar.

För att en ny prismodell ska bli lyckosam behövs kundernas förståelse för hur elanvändningen påverkar elsystemet och förtroende för nätbolaget. Att ta bort redan gjorda framsteg riskerar att rasera förtroendet hos de redan aktiva kunderna som valt att bidra. Att ta bort effektavgifter har också en direkt koppling till att minska uppfyllandet av koncernstrategin och riskerar att minska kundnöjdheten. Det är GENAB:s bedömning att framtida beslut bör utgå från att behålla redan införda prismodeller för att utveckla dessa i samklang med Ei:s nya uppdrag.

Göteborg som ovan

Lars Edström, VD

Jennie Sjöstedt, cNV

Bilaga 1 – Sammanställning av lagtexter

I nedan citat från lagtext och förarbeten används både begreppet avgift och tariff, dessa betyder i allt väsentligt samma sak.

EU-lagstiftning

Elmarknadsförordningens (2019/943) artikel 18.7 säger att "distributionstariffer ska avspegla kostnaderna och beakta systemanvändarnas, inklusive aktiva kunders användning av distributionsnätet. Distributionstariffer får innehålla element för nätanslutningskapacitet och får differentieras på grundval av systemanvändarnas förbruknings- eller produktionsprofiler."

EU-lagstiftningen är inte lika detaljerad i sin bakgrund som svensk lagstiftning men elmarknadsförordningen krävställer att sammanslutningen av EU:s reglermyndigheter ACER ska publicera rekommendationer och s.k. best practice på området. ACER rekommenderar användande av tidsindelade effektavgifter för att skapa incitament för att effektivisera kostnader för elnätet och i förlängningen stärka EU:s konkurrenskraft. Artikel 18 i elmarknadsförordningen säger också att:

"Om medlemsstaterna har genomfört införandet av smarta mätarsystem ska tillsynsmyndigheter överväga tidsdifferentierade (tidsindelade) nättariffer när de fastställer eller godkänner överförings- och distributionstariffer eller metoderna för dessa "... när det är lämpligt, för att avspegla användningen av nätet på ett sätt som är transparent, kostnadseffektivt och förutsebart för slutkunden."

I Sveriges fall har smarta mätarsystem införts, nu i en andra generation från 2025, och Ei har övervägt tidsindelade elnätsavgifter och ansett att detta är lämpligt.

Ellagen

Ellagens krav på elnätsavgifter beskrivs i 4 kap 26 § enligt följande:

"Ett nätföretag ska utforma sina avgifter för överföring av el på ett sätt som är förenligt med ett effektivt utnyttjande av elnätet och en effektiv elproduktion och elanvändning."

Ellagens 4 kap 16 § innebär att utformningen också ska vara objektiv och icke-diskriminerande.

Uttolkningen av lagtextens krav på objektivitet och icke-diskriminerande återfinns i förarbeten till ellagen (Prop. 2013/14:174) i vilken följande framgår:

Vad gäller kravet på objektivitet syftar det till en korrekt fördelning av det totala avgiftsbeloppet enligt tariffen mellan berörda kunder och kundkategorier. Avgifterna får vara olika mellan olika kundkategorier men de olika avgiftsnivåerna måste någorlunda reflektera de kostnader som nätföretaget har för respektive kundkategori. Något osakligt gynnande av en kundkategori på bekostnad av en annan kategori får alltså inte förekomma. Inom varje kundkategori ska sedan den principiella utformningen av nättariffen vara likadan för alla kunder om det inte finns objektiva faktorer som talar för något annat. Att tariffen ska vara icke-diskriminerande innebär att någon hänsyn inte får tas vid tariffsättningen till från vilken leverantör den överförda elen kommer eller från vilket land elen kommer.

Vad gäller effektivt utnyttjande och en effektiv elproduktion och icke-diskriminerande framgår att tarifferna ska göra det möjligt för kunderna att delta i att förbättra systemets effektivitet. Incitament i nättarifferna som inverkar menligt på den totala effektiviteten i elproduktionen, överföringen av el och elförsörjningen, liksom incitament som kan hämma deltagande av efterfrågefleksibilitet i samband med balanseringstjänster och upphandlingen av tilläggstjänster ska avlägsnas. Samtidigt får utformningen av tarifferna påverka tillhandahållandet av tjänster i

form av ändrad elförbrukning, om det är motiverat med hänsyn till en säker, tillförlitlig och effektiv drift av ledningsnätet.

Bilaga 2: Utförliga synpunkter på kritiken mot EIFS 2022:1 och nätbolagens införande

Nedan redogör GENAB för sin syn på den kritik som framförts.

Nätbolagen lägger till effektavgift och ökar sina vinster

Intäktsramsregleringen som sätter tak för nätbolagens intäkter påverkas inte av en förändrad utformning av prismodeller.

EIFS 2022:1 är en förändring av prismodellen som helhet och är i sig intäktsneutral, d.v.s. att det är en omfördelning av kostnader mellan kundgrupper och kunder. Vissa kunder kommer uppleva en högre kostnad medan andra en lägre kostnad. GENAB har haft för avsikt att genomföra införandet av ny prismodell åtskilt från årliga prisjusteringar för att göra detta tydligt. Generellt har branschens övriga bolag resonerat på liknande sätt men det hindrar inte bolag från att göra blanda samman dessa två. Omvänt gäller också att ett borttagande av effektavgiften inte kommer minska kostnaden för alla kunder utan endast utgöra en ny omfördelning av kostnaderna.

Nätbolagen har getts för stor frihet och alldeles för många modeller har införts

De allra flesta nätkunder är endast kund till ett nätbolag och behöver därmed endast skaffa sig kunskap om just detta bolags prismodell. Samtidig riskerar olika modeller att skapa en känsla av osäkerhet om den ena eller andra modellen är bättre eller sämre för kunderna. En mer harmoniserad tillämpning hade underlättat kundkommunikation och kunskapshöjning nationellt och dessutom underlättat för bredare kommunikationsinsatser från ex. Ei eller Energimyndigheten. GENAB har initierat och stöttar initiativ för ökad harmonisering.

Det har inte skett någon förändring efter införandet och effektavgifter kommer inte fungera

Rubriken beskriver två varianter på samma kritik det vill säga att införandet av effektavgifter inte har fått eller kommer få önskvärd effekt. Den akademiska kritiken hänvisar till tidigare forskningsstudier som inte säkert kan uttala vilken påverkan på belastningen i elnätet som effektavgifter kommer få. Med tanke på den tekniska utveckling som skett på senare år där möjlighet att automatiskt styra elförbrukning ökat och går att åstadkomma till en relativt låg kostnad är det inte säkert att tidigare forskning är fullständigt relevant för att beskriva en framtida implementering. Det sammantagna forskningsläge som GENAB tagit del av gör gällande att kunderna behöver installera teknisk utrustning för att ge uthållig följsamhet mot effektavgiftens incitament. När det gäller att försöka påverka mänskligt beteende med bestående effekt krävs att prissignalerna är mycket kraftiga och kompletteras med information i media eller liknande. Det krävs också att detta sker vid begränsat antal tillfällen för att få effekt när det verkligen behövs. Detta är en prismodell som GENAB utvärderat men bedömt att förtroendet från kunderna för elnätsägaren är för lågt för att modellen ska vara lyckosam.

I utvärderingen av GENAB:s valbara effektavgift syns det tydligt att kunderna faktiskt svarar på prissignalerna och bidrar till minskad belastning på elnätet. Även om det är en mycket positiv indikation så är det fortfarande fåtal kunder i den stora massan och de kunder som gör ett aktivt val kan förmodas vara de med god möjlighet att vara aktiva.

GENAB:s bedömning är att det är för tidigt att avgöra om föreskriften gett önskvärd effekt eller ej med tanke på det begränsade införande som gjorts. Tidiga utvärderingar av GENAB:s valbara

effektavgift och Ellevios införande är att kunderna förflyttar sin elanvändning och Ellevio anger också att det är laddning av elbilar som tycks ha förskjutits till tider med lägre effektavgift.

För att ett införande ska bli lyckosamt krävs omfattande kommunikation och tekniska stöd för kunderna, det räcker alltså inte att bara införa en ny prismodell och låta kunderna sköta resten. Samtidigt återstår det faktum att även om kunderna inte anpassar sig har en mer objektiv kostnadsfördelning mellan kunderna åstadkommit.

Effektavgifterna går inte att förstå

GENAB har identifierat att kundkommunikation är en avgörande del för att få kundernas acceptans, engagemang och i förlängningen följsamhet med de incitament som effektavgiften ger. Detta är en stor utmaning då kundundersökningar visar att många kunder inte förstår skillnaden mellan effekt och energi men samtidigt visade senaste mätning av GENABs kunders kunskap att 65% av villakunderna har god till mycket god kunskap inom området elnät. GENAB kan se att den omfattande kommunikationsplan som följts har en påverkan genom den typen av frågor kunderna ställer till oss och att engagemang i elnätsfrågorna har ökat.

För att bli ännu mer framgångsrika hade en nationell informationskampanj från Ei eller Energimyndigheten kunnat ge stor samling bakom frågan och bidragit till kunskapsökningen. I utbytet med andra nätbolag och mediebevakning har GENAB kunnat konstatera att andra nätbolag också identifierat behov av och genomfört kommunikationsinsatser för att informera om kommande förändringar.

Effektavgifterna hindrar elektrifiering

Kundexempel har lyfts där effektavgifterna fått stort genomslag på kostnaden, bland annat för laddstationer. GENAB:s analyser visar att anläggningar med lågt nyttjande abonnemang men enstaka höga effekttoppar kan drabbas av ökade kostnader. Detta är en naturlig konsekvens av en effektbaserad prismodell. Denna typ av kund skulle sannolikt dra nytta av en modell som bygger på överförd energi samtidigt som det inte speglar nätets kostnader. En annan fördelning mellan fast avgift och effektavgift skulle dock inte göra stor skillnad för kunden men öka förutsägbarheten i kostnaden.

Ett annat kundexempel rör laddning av elfordon i hemmet där laddning med hög effekt inneburit höga effektavgifter. Den effekt som är möjlig att ladda en elbil med överstiger i många fall den topp-effekt som en villakund historiskt använt och villagatans elnät är dimensionerat för. Det är dock fullt möjligt att åstadkomma omfattande uppladdning mätt i energi av en elbil under ett dygn utan att låta detta påverka effektavgiften nämnvärt, nyckeln är att ladda med låg effekt under så lång tid som möjligt, särskilt på natten då effektavgifterna generellt är lägre. Detta är en av de stora fördelarna med tidsindelade effektavgifter. Eftersom elbilsladdning kan göras med hög effekt riskerar hemmaladdning att driva omfattande nätinvesteringar. Laddning med lägre effekt vid andra tillfällen kan i många fall åstadkomma samma tillförd laddning. Det är viktigt att notera att laddning med hög effekt är tillåtet men kommer med en viss merkostnad. I det fall som uppmärksammats i media har en kombination av stor laddkapacitet i bilen, hög huvudsäkkring i huset och ett nätbolag med relativt hög avgift på effekt påverkat utfallet.

Effektavgifterna hindrar framväxt av flexibilitet och ger kunderna motstridiga prissignaler

Från aktörer som tillhandahåller flexibilitetstjänster eller stödtjänster, ofta som aggregerar många små aktörer, framförs att effektavgifterna väsentligt minskar lönsamheten i flexibilitet. Många stödtjänster har dock en mycket begränsad påverkan på timmedeleffekter som är grunden för effektavgifterna. GENAB:s analyser visar också att tidsindelade elnätsavgifter ger

stora möjligheter att optimera sitt pris även under perioder med höga effektavgifter. Perioder med låga elpriser dagtid sammanfaller sällan med hög last i elnätet och höga effektavgifter så som GENAB:s planerade införande såg ut. Den generella prisprofilen under dessa perioder (vinter) innebär att låga elpriser inträffar nattetid. I lagstiftningen finns inget uttryckligt undantag eller styrning mot att flexibilitet ska undantas från kostnader utan på objektiva grunder stå för sina kostnader. Om en kunds användning av nätet till stor del drivs av flexibilitetstjänster är det därför objektivt att denna användning inte undantas kostnader jämfört med en annan kund som har liknande användning av nätet men av andra orsaker. Att det finns motstående prissignaler i systemet är en naturlig del av att ha en uppdelad marknad mellan handel och distribution och ett sätt att undvika suboptimering som i slutänden riskerar att öka kostnaderna i elsystemet. GENAB har haft för avsikt att utveckla en prognosbaserad kortsiktig prismodell som skulle kunna vara fördelaktig för kunder med hög grad av flexibilitet så som de kunder som agerar på stödtjänstmarknaden ofta har.

Elnätsbolagen överlämnar systemansvaret till kunder, kunderna ska inte behöva fundera på elnätet hela dagarna

Denna synpunkt är i relation till ovan kritik kopplat till flexibilitet ett exempel på hur olika åskådning och intressen står emot varandra i utformning av avgifterna och det är mycket svårt att tillgodose båda synpunkterna. I just denna kritik stämmer det inte att ansvaret lämnas över, elnätsavgiften skapar incitament att bidra, som passar olika kunder i varierande utsträckning. Att kunder energieffektiviserar och använder effekt mer smart är en förhållandevis billig åtgärd för att möjliggöra klimatomställningen. Neddragning av uppvärmning i bostäder ses även som den billigaste åtgärden för att uppnå ökad systemsäkerhet, detta kan också åstadkommas med enkla åtgärder utan att orsaka betydande komfortminskning.